

Alminnelige bestemmelser for Ordning for hovedgudstjeneste

Alminnelige bestemmelser for Ordning for hovedgudstjeneste er fastsatt av Kirkemøtet 10. april 2011 til bruk i medhold av kongelig resolusjon 13. oktober 2006 med hjemmel i Kongeriket Norges Grundlov 17. mai 1814 § 16. Om dispensasjon fra ordningen, jf sak KM XX/2011.

- A Regelverk og definisjoner
- B Bestemmelser for den enkelte hovedgudstjeneste
- C Bestemmelser for fastsetting av Lokal grunnordning
- D Avgjørelsesmyndighet

A Regelverk og definisjoner

1. Alminnelige bestemmelser og Ordning for hovedgudstjenesten er det overordnede regelverket for Den norske kirkes hovedgudstjeneste.

Hovedgudstjenesten er menighetens hovedsamling på søn- og helligdager, slik dette er forordnet av biskopen (jf. Tjenesteordning for biskoper (TOB § 3). Andre gudstjenester på søn- og helligdager enn de biskopen forordner kan også regnes som hovedgudstjenester når menighetsrådet gjør vedtak om dette

Regelverket gjelder bestemmelser for den enkelte hovedgudstjeneste (jf. B) og for fastsetting av menighetens lokale grunnordning for hovedgudstjenester (jf. C) og for avgjørelsesmyndigheten for disse (jf. D). Regelverket skal sikre en felles ramme og innhold for feiring av hovedgudstjenester i Den norske kirke.

Regelverket er utformet som

- Alminnelige bestemmelser.
- Liturgiteksten i Ordning for hovedgudstjenesten.
- Rubrikker i Ordning for hovedgudstjenesten.

Regelverket er forpliktende for personer og organer som har ansvar for menighetens gudstjenesteliv, og kan bare fravikes dersom ordningen selv og de enkelte ledd åpner for det. Biskopen kan etter søknad godkjenne at menigheter fortsetter å bruke liturgi fra 1920 og 1977 eller deler av disse, enten fast eller et begrenset antall ganger pr år. Godkjenning kan gis for inntil fire år av gangen. Menighetsmøtet skal gis mulighet til å uttale seg før menighetsrådet sender slik søknad. I menigheter som benytter samisk språk vil nåværende liturgi være gjeldende liturgi fram til samiske oversettelser av Ordning for hovedgudstjeneste er godkjent.

Regelverket gjelder fra den tid Kirkemøtet har fastsatt.

2. Almennelige bestemmelser for hovedgudstjenesten gjelder også dåp. Bestemmelser til dåp finnes i fullstendig form i innledningsdelen til Ordning for dåp.

3. Almennelige bestemmelser erstatter

I Felles veiledning (Generalrubrikker)

II Hovedgudstjenester på søn- og helligdager.

På sikt vil den også fullt ut erstatte

III Andre gudstjenester bestemt av kirkeåret og

IV Andre gudstjenester uavhengige av kirkeåret,

alt angitt i Gudstjenestebok for Den norske kirke (Verbum 1996).

Kirkemøtet fastsetter nærmere bestemmelser om pkt III og IV.

Almennelige bestemmelser erstatter også alt tidligere angitt regelverk i Forsøkssaker fastsatt av Kirkerådet fra 1995 - 2010, med de generalrubrikker, almennelige bestemmelser og rubrikker som inngår i disse.

Dette omhandler forsøkssaker vedtatt i KR 23/95 om

- dåpslys

- alternative menighetssvar og forbønner i ordningen Familiegudstjeneste,

- alternative forbønner i ordningen Høymesse

- forsakelsen i gudstjenesten

- særskilt om nattverd

- valg av salmer utenom Norsk salmebok

Videre gjelder det

- sak KR 57/96 (KR 63/96) tillegg til Norsk salmebok (Salmer 1997)

- sak KR 16/02 plassering av dåp

- sak KR 17/02 konfirmasjonstidens bønner

- sak KM 10/04 / KR 21/05 regional godkjenning av liturgiske forsøk (midlertidig delegasjon til biskopene)

- sak KR 66/05 Prøving av NT-05 i gudstjenesten og

- sak KR 24/06 Forbønn for Sametinget.

4. Definisjoner

Med *liturg* menes ordinert prest, eller annen person som har fått biskopens fullmakt til å forrette gudstjenester og som har hovedansvaret for den enkelte gudstjeneste.

Med *medliturg* menes alle personer som i tillegg til liturg utfører liturgiske oppgaver i gudstjenesten. Diakonens og kateketens gudstjenestelige funksjoner er bestemt i egne retningslinjer (jf Retningslinjer for kateketens og diakonens gudstjenestelige funksjoner).

Med *kirkemusiker* menes menighetens kantor eller organist. Ved enkeltgudstjenester (jf del B) gjelder dette tjenestegjørende kirkemusiker og ved fastsettelse av lokal grunnordning (jf del C) den fast ansatte kirkemusiker.

Med *Lokal grunnordning* menes de bestemmelser om utforming av hovedgudstjenester som menighetsrådet fatter vedtak om innenfor rammen av Ordning for hovedgudstjeneste og de bestemmelser som gjelder for denne (jf C).

5. Alminnelige bestemmelser gjelder også for andre gudstjenester som menigheten feirer i tillegg til hovedgudstjenestene, i den grad de omhandler de samme forhold.

B Bestemmelser for den enkelte hovedgudstjeneste

1. Menighetens medlemmer, også barn, unge og *personer med nedsatt funksjonsevne* bør være delaktige i forberedelse og gjennomføring av hovedgudstjenesten. *I gudstjenesten skal det legges vekt på universell utforming.*

2. Liturgen har ansvaret for å lede forberedelsen og gjennomføringen av hovedgudstjenesten i samsvar med

- Ordning for hovedgudstjenesten,
- Lokal grunnordning og
- ordinasjonsløftet, beskrevet i ordning for Vigsling til prestedtjeneste.

Liturgen har rett til å treffe beslutning i alle forhold der beslutningsmyndigheten ikke er lagt til andre enn liturgen (jf Tjenesteordning for menighetsprester § 7).

3. Tjenestegjørende kirkemusiker har sin oppgave knyttet til gudstjenestens musikalske innhold og er ansvarlig for forberedelse og gjennomføring av egne arbeidsoppgaver, samt rådgivning og veiledning av andre medvirkende som utfører musikalske oppgaver i gudstjenesten.

4. Menighetsrådets avgjørelsesmyndighet for hovedgudstjenesten gjelder vedtak i rammen av Lokal grunnordning.

5. Prester bærer alba og stola ved liturgiske handlinger i hovedgudstjenesten. For annen bruk av liturgiske klær, se Retningslinjer for liturgisk drakt.

Liturgen skal før gudstjenesten påse at alt er lagt til rette for at dåp, forkynnelse, forbønn og nattverdfeiring kan skje på en forsvarlig måte i den enkelte hovedgudstjeneste og at den enkelte medliturg har fått nødvendig opplæring. Se Veiledning s. 000.

Klokkeren eller den som utfører klokkefunksjonen, påser at alterbord og tilhørende utstyr er rent og helt, at de nødvendige bøker er lagt på sin rette plass og at de riktige salmenumre er gjort tilgjengelig for menigheten på fastsatt måte, og påser at teleslynge og audiovisuelt utstyr fungerer. Klokkeren kan ha et koordinerende ansvar for andre medliturger.

6. I menighetens hovedgudstjenester benyttes som hovedregel salmer fra godkjente salmebøker eller Kirkerådets salmedatabase.

7. Menigheten står

- *under første og siste salme*
- under inngangsprosesjon
- under lesningen av evangelieteksten og hallelujavers
- under evangelieprosesjon

- under trosbekjennelsen
- når vi minnes de avdøde
- under nattverdliturgien fra prefasjonsdialogen og frem til utdelingen begynner
- under velsignelsen
- under utgangsprosесjon

Spørsmålet om menigheten skal stå under andre salmer og evt andre ledd enn de som er nevnt ovenfor avgjøres i lokal grunnordning

8. Plassering i kirkerommet

Det må tas hensyn til kirkens utforming når en skal vurdere plasseringen av medvirkende under gudstjenesten. For at liturgen skal fremtre som gudstjenestens leder, bør liturgen ha en synlig plass i koret eller i nærheten av alteret. Liturgen oppholder seg her når han/hun ikke har bestemte oppgaver.

Når medliturg leser bibeltekster og bønner, skjer dette normalt fra lesepult. Preken holdes normalt fra prekestolen.

9. Fotografering, lyd- og bildeopptak til bruk i offentlig sammenheng kan bare skje dersom liturg og kirkemusiker, på forhånd har gitt samtykke til dette.

10. Hovedgudstjenesten har følgende grunnstruktur og hoveddeler: **I. Samling, II. Ordet, III. Forbønn, IV. Nattverd og V. Sendelse.**

Grunnstrukturen kan fravikes i særskilte tilfeller. Fravik skal godkjennes av biskopen. Søknađ sendes tjenestevei.

Regler vedrørende gudstjenestens hoveddeler er dels utformet som rubrikker tilhørende de enkelte ledd i Ordning for hovedgudstjenesten, dels i det følgende:

I. Samling

Synsdbekjennelsen kan legges enten i samlingsdelen eller i forbønnsdelen. Menighetsrådet kan søke biskopen om at det i stedet for synsdbekjennelse kan benyttes godkjent ordning for skriftemål i hovedgudstjenesten.

Når det gjelder dåp, se Ordning for hovedgudstjenesten pkt 7 og dåpsliturgi.

II. Ordet

Tekstlesningen skal hentes fra godkjent tekstbok for Den norske kirke. Evangelieteksten leses i hver hovedgudstjeneste.

Prekenen holdes normalt over evangelieteksten eller annen prekentekst som er fastsatt av Kirkerådet. Fortellingsteksten kan benyttes i stedet for oppsatt prekentekst. I særskilte tilfeller kan liturgen velge en fritt valgt bibeltekst som prekentekst.

III. Forbønn

Gudstjenestens forbønn bør være lokalt forankret, og fortrinnsvis ledes av en medliturg.

Ved utforming av bønner bør det tilstrebes inkluderende språk.

IV. Nattverd

Liturgen leder nattverdfeiringen. Liturg som er ordinert prest bærer messehagel.

Brød og vin kan før gudstjenesten settes på alteret, på eget sidebord eller bæres inn ved gudstjenestens begynnelse og plasseres enten på alteret eller sidebordet. Liturgen har ansvar for at det er tilstrekkelig og egnet brød og vin til bruk ved nattverden.

Nattverdbrodet kan være syret eller usyret brød. Brodet kan gis som oblat, eller det kan brytes fra et felles brød. Av hensyn til personer med cøliaki bør det kun benyttes glutenfritt brød. *Når det gjelder oblater, skal disse være glutenfrie.*

Hvilken som helst type ren, vanlig druevin - hvit eller rød - kan benyttes til nattverden. Det kan også benyttes avalkoholisert vin av hvilken som helst type. Menighetsrådet avgjør hvilken type vin som skal benyttes. Vin som ikke er avalkoholisert, kan blandes med opp til 50 % vann, der vedkommende menighetsråd treffer bestemmelse om dette.

Utdeling kan skje ved knefall ved alterringen (felles eller kontinuerlig) og/eller stående i andre deler av kirkerommet. Ved stående nattverd gjennomføres denne normalt ved at hver nattverddeltaker tar med en særkalk fram til utdelingsstedet og mottar vinen i denne.

Intinksjon (dypping) kan også benyttes. Bruk av intinksjon avgjøres av menighetsrådet i forbindelse med lokal grunnordning.

Liturgen kan assisteres av medliturg(er) som er med under forberedelsen av måltidet og utdelingen.

Liturgen avgjør hvilken nattverdbønn som skal benyttes og leder denne. Liturgen messer eller fremsier alltid den innledende prefasjonsdialogen, innstiftelsesordene og hilser menigheten under fredshilsen. En medliturg kan framsi deler av nattverdbønnen.

Ved utdelingen deler liturgen ut brodet.

Brød og vin som blir til overs etter utdelingen skal behandles på verdig vis.

Alle døpte kan delta i nattverden.

De som kommer fram til nattverdbordet, og som ikke ønsker å motta nattverd, velsignes av forrettende prest (den som deler ut brodet) med håndspåleggelse eller korstegning og velsignelsesord (jf. Ordning for hovedgudstjenesten, ledd 19). De som ikke ønsker å motta nattverden, men velsignelsen, kan vise det ved å legge høyre hånd på venstre skulder.

Ut fra pastorale og kirkelige hensyn kan menighetens prest etter at saken er forelagt biskopen, nekte en person regelmessig adgang til nattverden.

V. Sendelse

Normalt benyttes den aronittiske velsignelsen på menighetens hovedgudstjenester, og alltid når den feires som høymesse.

Det kan brukes postludium eller salme til avslutning (utgang).

11. Prosesjoner

Inngangs- og utgangsprosesjon

Deltakerne i prosesjonen representerer hele menigheten. Gudstjenestens medliturger og eventuelle dåpsbarn/dåpskandidater med følge kan delta i inngangsprosesjonen. Hvis en bruker prosesjonskors, skal dette alltid bæres fremst i prosesjonen. Dette gjelder også prosesjonslys, som bæres ved siden av hverandre litt bak prosesjonskorset. I inngangsprosesjonen kan man også bære inn brød og vin, dåpsvannet, tekstboken eller Bibelen og eventuelle gjenstander som symbol for gudstjenestens tema. Liturgen går bakerst.

Før prosesjonen kan liturgen be en kort bønn sammen med de medvirkende.

Inngangsprosesjonen skjer under gudstjenestens preludium/forspill eller inngangssalme. Utgangsprosesjonen skjer under gudstjenestens postludium eller utgangssalme. Liturgen avgjør rekkefølgen av medvirkende ved utgangsprosesjon. Menigheten følger normalt prosesjonen ut av kirken.

Evangelieprosesjon

Evangelieprosesjon kan benyttes ved lesningen av evangeliet. Under evangelieprosesjonen synger menigheten Halleluja- eller salmevers, eller det kan fremføres egnet musikk.

Festprosesjon

Som festtog er prosesjon naturlig ved de kirkelige høytider og på spesielle festdager i menighetens liv, og likedan ved konfirmasjon og vigslingshandlinger.

Før prosesjonen setter seg i bevegelse, kan biskopen, presten eller en annen av deltakerne be en kort bønn. Festprosesjon kan ledsages av ringing med alle klokker eller kiming til prosesjonen kommer inn i kirkerommet.

Rekkefølgen i en større prosesjon ordnes gjerne etter alder og kirkelig stilling, slik at f. eks. barn og ungdom går først og liturgen sist.

12. Bruk av lys

Brennende alterlys (og påskelys) symboliserer Kristi nærvær i menigheten. Det brukes bare hvite, levende lys. Etter gammel tradisjon i Den norske kirke har alteret to lysestaker, hver med ett lys. Når det er flere lysestaker og noen av disse ikke brukes under gudstjenesten, fjernes de fra alteret. Der kirkens interiør gjør det naturlig, kan lave lys settes på den ene kortsiden av alteret, eller lysene kan stå f. eks. i staker på gulvet.

Når andre lys i kirken tenes, f. eks. etter lesning av spesielle tekstavsnitt og i tilknytning til dåpen (dåpslys), bør ilden til lysteningen komme fra alterlysene eller påskelyset etter den skikk som er i menigheten. Vedtak om bruk av dåpslys gjøres av menighetsrådet i samråd med menighetens prester. For utdypende regler, se Regler for liturgisk inventar og utstyr.

Påskelyset brukes først og fremst ved påskenattsgudstjenesten. Det kan stå tent i alterområdet ved alle gudstjenester i påsketiden, til og med Kristi himmelfartsdag. Ellers i året kan det stå ved døpefonten og brenne under dåpshandlingen.

Lysholder/Lysglobe kan plasseres på passende sted i kirkerommet, gjerne i koret eller ved inngangen. Utformingen må tilpasses kirkerommet og plasseres brannmessig forsvarlig. Uavhengig av utforming skal lysholderen/lysgloben ha et lys som kan fungere som Kristuslys. Bruken tilpasses lokal tradisjon. For utdypende regler for bruk, se Regler for liturgisk inventar og utstyr.

13. Bruk av kirkens klokker

Se Retningslinjer for bruk av kirkens klokker.

C Bestemmelser for fastsetting av Lokal grunnordning.

1. *Menighetsrådet* gis i forhold til tidligere bestemmelser en utvidet avgjørelsesmyndighet for det lokale gudstjenestelivet ved å utarbeide forslag til *Lokal grunnordning* for menighetens gudstjenesteliv. Menighetsrådets vedtak om dette nedfelles i en samlet vedtaksprotokoll.

Lokal grunnordning fastsettes for en bestemt periode, fortrinnsvis 2- 4 år.

Menighetsrådet kan oppnevne et gudstjenesteutvalg som forbereder og utarbeider vedtaksforslag.

Dersom det opprettes et gudstjenesteutvalg, har soknepresten sete i utvalget som leder av menighetens gudstjenesteliv, som fagperson i teologi og liturgikk, og ut fra sitt ordinasjonsløfte (jf Ordning for Vigsling til prestetjeneste og Tjenesteordning for menighetsprester (§ 10 andre ledd).

Kirkemusiker har sete i gudstjenesteutvalget ut fra sitt ansvar for å lede menighetens kirkemusikalske arbeid og som fagperson i liturgikk og kirkemusikk. (Vedrørende kantor, se Ordning for vigsling til kantor pkt 9, og Tjenesteordning for kantor, § 2).

Før Lokal grunnordning endelig fastsettes, skal menighetens prester, kirkemusikere, kateketer, diakoner og andre medarbeidere som er involvert i gudstjenestearbeidet gis anledning til å uttale seg om forslaget. Deretter skal forslaget legges fram for *menighetsmøtet* til drøfting og uttalelse.

Menighetsrådets vedtak om Lokal grunnordning sendes tjenestevei til biskopen, som godkjenningsmyndighet (jf TOB § 4). Uttalelser fra menighetsmøtet, fra et eventuelt mindretall i menighetsrådet og eventuelt fra soknepresten følger saken.

Den vedtatte lokale grunnordningen skal gjøres tilgjengelig for menigheten, og er å forstå som en bindende ordning. Menighetens hovedgudstjenester skal planlegges og utføres i samsvar med denne.

2. I Lokal grunnordning gjøres vedtak om høymessen og om andre typer hovedgudstjenester. Med andre typer hovedgudstjenester menes hovedgudstjenester som menigheten regelmessig feirer og som kan gjenkjennes med en bestemt profil eller lokalt særpreg.

Menighetsrådet fastsetter ulike typer hovedgudstjenester innenfor rammen av Ordning for hovedgudstjeneste med rubrikker. Det kan også brukes liturgisk materiale fra tidligere ordninger som er godkjent til bruk for Den norske kirke, så som ordning for Forenklet høymesse, Prekengudstjeneste m.v., *der Ordningen for hovedgudstjeneste åpner opp for det.*

Følgende elementer skal være med i alle hovedgudstjenester:

- Salmer
- Inngangsord
- Syndsbekjennelse
- Tekstlesning (Evangelium)
- Preken
- Trobekjennelse
- Bønn
- Fadervår
- Velsignelsen

Normalt skal det feires nattverd i hovedgudstjenesten.

3. Ved fastsettelsen av de forskjellige typer hovedgudstjeneste tydeliggjøres hva som er fast og hva som er variabelt. Disse vedtakene danner rammene for feiringen av hovedgudstjenesten. *Der det er naturlig kan bruk av andre språk benyttes på enkeltledd.*

Lokalt utformet samlingsbønn og syndsbekjennelse som skal brukes regelmessig i gudstjenesten, skal sendes tjenestevei til biskopen, som tilsynsmyndighet (jf TOB § 1) for godkjenning.

Menigheter som ligger i forvaltningsområdet for samisk språk er forpliktet til å ivareta samisk språk i sitt gudstjenesteliv. Dette innarbeides i Lokal grunnordning.

Menighetsrådet har myndighet til å fatte beslutninger om følgende spørsmål:

- utforming av gudstjenestens forberedelsesdel (jf Ordning for høymessen ledd 1)
- hvilke samlingsbønner som skal benyttes til hvilke typer gudstjenester
- plassering av, og valg av syndsbekjennelse(r) til hvilken type hovedgudstjeneste
- valg av varianter av Kyrie og Gloria
- bestemme om det skal brukes Dagens bønn og eventuelt når

- antall tekstlesninger i de forskjellige typer hovedgudstjenester
- bruk av den apostoliske og/eller den nikenske trosbekjennelsen ved høytider og andre gudstjenester.
- om det skal være kunngjøringer i gudstjenesten – i begynnelsen av forbønnsdelen eller annet sted
- valg av forbønner og menighetssvar
- om ordningen med å minnes de døde og be for de sørgende i etterkant av forbønnen skal benyttes
- plassering (i forbønnsdelen eller nattverddelen) og innsamlingsform(er) av takkofferet
- valg av offerformål
- frembæring av nattverd gavene
- valg av type druevin, hvit eller rød, avalkoholisert eller med alkohol (jf B 10 nattverd, fjerde ledd)
- bruk av syret eller usyret brød/ oplat
- utdelingssted ved nattverden, (ved alterringen eller annet sted i kirkerommet)
- utdelingsform ved nattverd, (jf B 10 nattverd, femte og sjette ledd)
- tekstform i Fadervår
- bruk av Fredshilsenens andre del
- bruk av dåpslys
- ringebestemmelser (jf B 13)
- *om menigheten skal sitte eller stå under andre salmer enn den første og siste*

Liturgisk musikk

- valg av liturgisk musikk til leddene:
Kyrie, Gloria(lovsang), Halleluja, Credo (trosbekjennelse), menighetssvar, Hilsen (prefasjonsdialog), Hellig (Sanctus), Fadervår, Du Guds Lam (Agnus Dei), Velsignelsen.
- bruk av ulike litanier
- trosbekjennelsen (om den skal leses og/eller synges)
- Fadervår (om den skal leses og/eller synges)

4. I den lokale grunnordningen setter en opp retningslinjer for hovedgudstjenestene i årsplanen for menigheten, etter biskopens forordning. Her bestemmer en

- hvor ofte en skal feire de ulike typene hovedgudstjeneste i de forskjellige kirkene
- i hvilken kirke de særskilte høytidsdager skal feires, eventuelt vekslinger fra år til år
- hvordan menighetens trosopplæring blir integrert i gudstjenestefeiringen
- hvordan en skal ta hensyn til menighetens planer på andre områder, for eksempel diakoni, kirkemusikk og misjon

Soknepresten leder arbeidet med å utarbeide års- og halvårsplaner i samarbeid med resten av staben. Planen skal legges frem for menighetsrådet for godkjenning.

I kirker hvor det ikke holdes høytidsgudstjeneste på 1. dager, kan høytidsgudstjenesten legges til 2. dag.

5. I Lokal grunnordning gjøres vedtak vedrørende dåp i hovedgudstjenesten:

- frekvens av dåp i hovedgudstjenester
- eventuelle bestemmelser av antall dåpsbarn/dåpskandidater i en og samme gudstjeneste

- dåpens plassering i gudstjenestens struktur

6. I Lokal grunnordning gjøres vedtak om praktiske forhold:

- bruken av kirkerommet før, under og etter gudstjenesten
- bruk av medliturger og andre medvirkende
- eventuell bruk av liturgiske klær for ikke – vigslende medliturger
- bruk av prosesjoner, prosesjonskors, prosesjonslys
- retningslinjer vedrørende privat fotografering, lyd og bildeopptak under gudstjenestens forløp, jf B 9 om godkjenning for offentlige opptak
- andre faste rutiner ut fra lokalt særpreg og behov

D Avgjørelsesmyndighet

1. Menighetsrådet vedtar Lokal grunnordning og sender denne tjenestevei til biskopen for godkjenning. Biskopen ser til at den lokale grunnordning er i overensstemmelse med Ordning for hovedgudstjenesten og melder tilbake om dette. Som tilsynsmyndighet kan biskopen kreve endringer og gi nærmere veiledning om menighetens gudstjenesteliv.

Dersom menighetsrådet fastsetter gudstjenester i Lokal grunnordning utover de forordnede gudstjenester, må eventuelle økonomiske forpliktelser klareres med vedkommende myndighet (bispedømmeråd og/eller fellestråd).

2. Menighetsmøtet avgjør språk og målform for hovedgudstjenesten, også om det i et begrenset antall gudstjenester skal benyttes annet språk eller annen målform. Menighetsmøtet avgjør også valg av godkjent salmebok (jf kl § 11).

Menighetsmøtet skal høres før fastsettelse av lokal grunnordning oversendes biskopen, deri også om menighetsrådet ønsker å søke biskopen om bruk av tidligere liturgier (jf A 1). Menighetsmøtet skal også høres om endring av tidspunkt for hovedgudstjenesten. (jf D 3).

3. Biskopen fører tilsyn med at de kirkelige råd i bispedømmet utfører sitt arbeid i lojalitet med den evangelisk-lutherske lære (TOB § 1, 3. ledd). Biskopen ser til at prestene forvalter sakramentene, forkynner og selv lever i overensstemmelse med den kristne tro, slik den er uttrykt i vår kirkes bekjennelse og ordninger (TOB § 1, 2. ledd).

Biskopen forordner gudstjenester i soknenes kirker i bispedømmet (jf TOB § 3) Dette innebærer blant annet antall gudstjenester i den enkelte kirke og tidspunkt for de forordnede hovedgudstjenester. Dessuten utøver biskopen den myndighet som i liturgiens bestemmelser er tillagt biskopen (TOB § 4).

4. *Liturgen* har det overordnede ansvaret for forberedelse og gjennomføring av den enkelte gudstjeneste. Felles planlegging av menighetens gudstjenester skal tillegges stor vekt. Uenighet om forhold ved en enkelt gudstjeneste avgjøres av liturgen innenfor rammen av Ordning for hovedgudstjenesten og den lokale grunnordning.

Liturg avgjør valg av:

- inngangsort
- løftesord etter syndsbekjennelse
- annen predikant enn liturgen selv
- prekenform
- nattverdbønn

De medliturger som er medhjelpere ved utdeling av nattverd skal normalt ha oppnådd religiøs myndighetsalder. Soknepresten godkjenner nattverdmedhjelpere.

Kirkemusiker skal gi veiledning og råd om de musikalske uttrykk. Kirkemusikerens oppgaver reguleres av arbeidsbeskrivelse tilhørende stillingen. Kantors oppgaver og ansvar reguleres av arbeidsbeskrivelse og tjenesteordning for kantor.

Gudstjenestelige funksjoner for *kateket* og *diakon* reguleres av de retningslinjer som er utarbeidet for dette.

5. Kirkerådet kan gi nærmere presiseringer av Alminnelige bestemmelser. Kirkerådet fatter vedtak om Liturgiske forsøksaker.